

FÖRSVARSSSEKTORNS MILJÖMÅL 2007-2011

Illustrationer: Tobias Flygar

Ett samarbete mellan:

Försvarmakten   Försvarets materielverk   Försvarets högskolan
Försvarets radioanstalt   Totalförsvarets forskningsinstitut .
Fortifikationsverket

Inledning

Det övergripande målet för det svenska miljöarbetet är att vi till nästa generation ska lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, det s.k. ”*Generationsmålet*”. Det innebär att påverkan på miljön ska ha reducerats till nivåer som är långsiktigt hållbara. För att konkretisera denna politiska vision antog riksdagen i april 1999 femton nationella miljö kvalitetsmål. Målen beskriver de egenskaper som vår natur- och kulturmiljö måste ha för att samhällsutvecklingen ska vara ekologiskt hållbar. Med riksdagens beslut i november 2005 tillkom ett 16:e miljö kvalitetsmål ”*Ett rikt växt- och djurliv*”.

Miljö kvalitetsmålen syftar till att:

- främja människors hälsa
- värna den biologiska mångfalden och naturmiljön
- ta till vara kulturmiljön och de kulturhistoriska värdena
- bevara ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga
- trygga en god hushållning med naturresurserna

Miljö målen gäller även för försvarets internationella verksamhet. I regeringens skrivelse 2003/04:129, En svensk strategi för hållbar utveckling, skriver regeringen att även i verksamhet som sker utomlands när Sverige bidrar med trupp till militära operationer under ledning av FN, Nato eller EU är miljöhänsyn en viktig faktor. Regeringen har ställt särskilda krav på Försvarsmakten att fortsatt beakta miljöskydd vid de internationella insatserna runt om i världen. Försvarssektorn har således en viktig funktion att fylla för den hållbara utvecklingen inte enbart nationellt utan även internationellt.

År 1998 fick Försvarsmakten som en av 24 myndigheter ett särskilt ansvar för att inom sin sektor driva arbetet framåt för en ekologiskt hållbar utveckling.

Sektorsansvar innebär enligt regeringens proposition 2000/01:130 *Svenska miljö mål – delmål och åtgärdsstrategier* att myndigheter, företag och andra organisationer inom olika samhällssektorer tar ansvar för miljö frågor inom sina verksamhetsområden. Där betonades att alla samhällssektorer har ett miljö ansvar inom sitt verksamhetsområde. Enligt beslutet bör varje samhällssektor ansvara för att nya miljö problem undviks och att existerande problem i möjligaste mån löses.

Försvarsmakten utövar sitt sektorsansvar genom ”Försvarssektorns miljödelegation” där varje myndighet företräds av GD eller motsvarande. Miljödelegationen (MD) fungerar som en styrgrupp för det gemensamma miljö arbetet. Till sin hjälp har delegationen en arbetsgrupp, AG MD, som bereder miljö frågor på uppdrag av miljödelegationen. I AG MD finns representanter från samtliga myndigheter i form av miljöchef, miljösamordnare eller motsvarande.

Att myndigheter tar ansvar för miljön är en viktig del i arbetet för ett hållbart samhälle. Ansvaret för en ekologiskt hållbar utveckling beskrivs också i den verksförordning som varje statlig myndighet måste följa. Som ett verktyg i strävandena att uppnå en hållbar utveckling har regeringen även beslutat att statliga myndigheter skall införa miljöledningsystem och att staten på detta sätt skall vara ett föredöme i miljö arbetet.

I regeringens proposition 2000/01:130 framgår förhållandet mellan sektorsansvaret för ekologisk hållbarhet, de nationella miljö kvalitetsmålen samt införandet av miljöledningssystem:

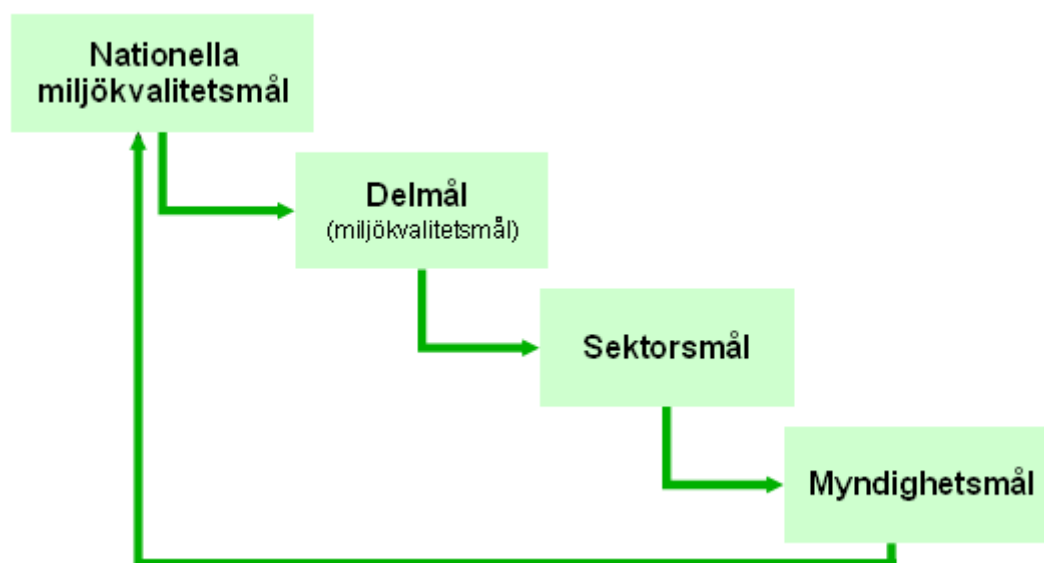
- Det särskilda sektorsansvaret är ett ansvar för att driva arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling framåt i sin sektor.
- Miljö kvalitetsmålen anger riktningen för arbetet inom sektorn. Målen, samt tillhörande delmål och strategier, skall ligga till grund för de sektorsmål som utformas.
- Miljöledningssystemet utgör ett verktyg för att systematiskt styra det ekologiska arbetet/miljöarbetet hos myndigheterna.

Bakgrund till arbetet med sektorns miljömål

Sektorsarbetet startade med en miljöutredning för sektorn som togs fram år 1999. Utifrån utredningens resultat utarbetades ett antal sektorsmål och åtgärder kopplade till 11 av de 15 nationella miljö kvalitetsmålen. Sedan 1999 har det skett stora förändringar i försvarssektorns verksamhet och organisation. Myndigheterna identifierade därför behov av att uppdatera miljöutredningen och av att formulera nya sektorsmål.

AG Miljödelegation fick 2004 av försvarssektorn miljödelegation i uppdrag att utarbeta en ny sektorsgemensam miljöutredning och att utifrån denna formulera nya sektorsmål. De nya och omarbetade sektorsmålen syftar till att skapa transparens i myndigheternas miljöarbete genom att tydliggöra den gröna tråden från de nationella miljö kvalitetsmålen, via sektorsmålen till de enskilda myndigheternas egna miljömål, inom ramen för de införda miljöledningssystemen. På detta sätt kommer målen in i ordinarie verksamhetsplanering och blir integrerade i myndigheternas dagliga verksamhet.

Myndigheternas mål skall vara mätbara och oberoende av verksamhetsvolym så att de förändringar i mätetal som observeras skall vara direkt kopplade till en förändring av försvarssektorns miljöprestanda.

Figur 1 Försvarssektorns ”gröna tråd”, från de nationella miljö kvalitetsmålen, via sektorsmålen, till de enskilda myndigheternas egna miljömål.

Försvarssektorns miljömål 2007-2011

Målen indelas i tre olika områden:

- mål avseende förutsättningsskapande verksamhet för miljöarbetet
- mål avseende sektorns direkta miljöaspekter
- mål avseende sektorns indirekta miljöaspekter

1.Mål avseende förutsättningsskapande verksamhet för sektorns miljöarbete

1.1 Kompetensförsörjning inom miljöområdet

Sektorsmål: Försvarssektorns miljökompetens skall höjas jämfört med läget 2006.

Sektorsmålet skall uppnås genom att:

- Inventera tillgänglig miljökompetens och tillgängliga resurser inom sektorn. Använd resultatet för att utarbeta en gemensam strategi för hur försörjningen av miljökompetens skall lösas inom sektor för ett effektivt resursutnyttjande över myndighetsgränserna.
- Identifierade målgrupper bland medarbetarna ges kompletterande utbildning genom Miljöörkortet senast 2008.

2.Mål avseende prioriterade signifikanta miljöaspekter för direkt miljöpåverkan

I miljöutredningen har försvarssektorns prioriterade signifikanta direkta miljöaspekter samt deras miljöpåverkan och berörda nationella miljö kvalitetsmål identifierats.

Miljöaspekt	Miljöpåverkan	Berörda nationella miljö kvalitetsmål
Flygrörelser	Buller	God bebyggd miljö Storslagen fjällmiljö Hav i balans samt levande kust och skärgård
Drivmedelsförbrukning	Emissioner av NO _x , SO _x , CO, CO ₂ , VOC, partiklar, vid förbränning av fossilt bränsle	Frisk luft Begränsad klimatpåverkan Bara naturlig försurning
	Förbrukning av ändliga resurser (fossilt bränsle)	God bebyggd miljö
Drivmedelshantering	Spill av petroleumprodukter	Giftfri miljö Ett rikt växt- och djurliv
Innehav av kyl- och släckmedla	Läckage av halon, halotron etc	Begränsad klimatpåverkan Skyddande ozonskikt
Farliga lämningar	Urlakning av explosivämnen, tungmetaller och petroleumföreningar	Giftfri miljö Ett rikt växt- och djurliv

Vapen användning	Buller, nedskräpning, spridning av tungmetaller, inrättande av säkerhetszoner	Giftfri miljö Ett rikt växt- och djurliv God bebyggd miljö
Underhåll och reparationer	Förbrukning av ändliga resurser (konstruktionsmaterial, kemiska produkter och varor)	God bebyggd miljö Giftfri miljö
Kompetensuppbyggnad och samordning av miljöarbetet inom sektorn	Ökad miljöanpassning av sektorns verksamhet	Många eller alla
Användning av byggmaterial	Förbrukning av ändliga resurser (kemiska produkter och varor samt konstruktionsmaterial, grus m.m.)	Giftfri miljö Ett rikt växt- och djurliv God bebyggd miljö
Uppvärmning av anläggningar och lokaler	Förbrukning av ändliga resurser (fossilt bränsle)	God bebyggd miljö
	Emissioner av NO _x , SO _x , CO, CO ₂ , VOC, partiklar, vid förbränning av fossilt bränsle	Frisk luft Begränsad klimatpåverkan
Kulturvård av byggnader och minnesmärken	Bevarande av kulturarv (positiv miljöpåverkan)	God bebyggd miljö

De nationella miljö kvalitetsmål som mest berörs av sektorns prioriterade signifikanta miljöaspekter är:

- ❖ God bebyggd miljö
- ❖ Giftfri miljö
- ❖ Ett rikt växt- och djurliv
- ❖ Begränsad klimatpåverkan
- ❖ Frisk luft

Förutom dessa miljömål måste sektorsmål formuleras under det nationella målet ”Skyddande ozonskikt”. Detta beror på att miljöaspekten “Innehav av kyl- och släckmedia” i miljöutredningen klassats som en prioriterad signifikant miljöaspekt pga kommande EU-lagstiftning. Försvaret använder idag halon som brandsläckningsmedia, t ex i flygplan, genom att hänvisa till undantag i lagstiftningen för vissa kritiska tillämpningar. Då detta troligtvis inte blir möjligt under ny lagstiftning krävs att mål sätts för utfasning av resterande halon användning.

Under respektive berört nationellt miljö kvalitetsmål har sektorsmiljömål formulerats. Dessa skall ligga till grund för sektorns miljöarbete under tiden fram till 2011. Läget 2006 skall utgöra basår för jämförelser av förändringar i miljöpåverkan förorsakad av sektorns verksamhet.

2.1 God bebyggd miljö

Nationellt miljökvalitetsmål: ”Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en lokalt och globalt god miljö. Natur- och kulturvärden ska tas tillvara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.”

(Proposition 2000/01:130)

Miljöpåverkan från prioriterade signifikanta miljöaspekter

- ❖ Buller
- ❖ Förbrukning av ändliga resurser
- ❖ Bevarande av kulturarv

Sektorsmål: *Försvarssektorns verksamhet skall ta hänsyn till samhällets krav på en god boende- och fritidsmiljö, en god hushållning med ändliga resurser samt bidra till bibehållande av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer.*

Sektorsmålet skall uppnås genom att:

- bullerstörning från övnings- och provverksamhet minskar genom bättre planering och egenkontroll
- förbrukningen av ändliga resurser minskas genom ökad användning av förnyelsebara resurser samt ökad återanvändning och återvinning
- kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer inventeras så att hänsyn kan tas i tillämpliga delar
- planera verksamheten så att hänsyn tas till kulturhistoriska, miljömässiga och estetiska värden

2.2 Giftfri miljö

Nationellt miljökvalitetsmål: ”Miljön skall vara fri från ämnen och metaller som skapats i eller utvunnits av samhället och som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden”

(Proposition 2000/01:130)

Miljöpåverkan från prioriterade signifikanta miljöaspekter:

- ❖ Urlakning av explosivämnen, tungmetaller och petroleumföreningar från farliga lämningar
- ❖ Spill av petroleumprodukter
- ❖ Spridning av explosivämnen och tungmetaller från vapen användning
- ❖ Förbrukning av kemiska produkter

Sektorsmål: *Miljö- och hälsopåverkan från användning av kemiska produkter och varor i försvarssektorns verksamhet skall minska jämfört med 2006 års nivå.*

Sektorsmålet skall uppnås genom:

- ökad kunskap om varors innehåll och förbättrad dokumentation
- att produkter och varor som levereras till försvarssektorns myndigheter om möjligt är fria från giftiga, cancerframkallande, allergiframkallande, arvsmassepåverkande, fortplantningsstörande och miljöfarliga ämnen
- översyn av användning, riskbedömningar och aktiva produktval
- fortsatt kartläggning, analys, och vid behov åtgärd, av sektorns miljöfarliga lämningar

2.3 Begränsad klimatpåverkan

Nationellt miljökvalitetsmål: ”Halten av växthusgaser i atmosfären skall i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig. Målet skall uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås.”

(Proposition 2000/01:130)

Miljöpåverkan från prioriterade signifikanta miljöaspekter:

- ❖ Emissioner från förbränning av fossila bränslen, härrörande från drivmedelsförbrukning och uppvärmning av lokaler och anläggningar
- ❖ Läckage av halotron m.fl brandsläckningssubstanser

Sektorsmål: *Utsläppen av växthusgaser från de signifikanta miljöaspekterna skall minska i jämförelse med 2006 års nivå*

Sektorsmålet skall uppnås genom:

- minskad förbrukning av drivmedel och bränslen
- ökad användning av alternativa drivmedel och bränslen
- minskad användning av, och på sikt utfasning av, klimatpåverkande släcksbaser

2.4 Frisk luft

Nationellt miljökvalitetsmål: ”Luften skall vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas”

(Proposition 2000/01:130)

Miljöpåverkan från prioriterade signifikanta miljöaspekter:

- ❖ Emissioner från förbränning av fossila bränslen, härrörande från drivmedelsförbrukning och uppvärmning av lokaler och anläggningar

Sektorsmål: *Utsläppen av SO_x, NO_x, marknära ozon, VOC, samt partiklar, skall minska jämfört med 2006 års nivå*

Sektorsmålet skall uppnås genom:

- minskad förbrukning av drivmedel och bränslen
- ökad användning av alternativa drivmedel och bränslen

2.5 Skyddande ozonskikt

Nationellt miljö kvalitetsmål: ”Ozonskiktet skall utvecklas så att det långsiktigt ger skydd mot skadlig UV-strålning.”

(Proposition 2000/01:130)

Miljöpåverkan från prioriterade signifikanta miljöaspekter:

- ❖ Läckage av CFC, HCFC samt halon från kylanläggningar och brandsläckningsutrustning

Sektorsmål: *Köld- och brandsläckningsmedia såsom CFC, HCFC och halon skall, i applikationer där det är tekniskt möjligt, vara avvecklat senast 2011*

Sektorsmålet skall uppnås genom:

- avvecklingsplaner för ozonnedbrytande ämnen, oavsett storlek på aggregat, skall tas fram under 2007
- en försvarssektorsgemensam prioritetlista för substitution av CFC, HCFC och halon skall tas fram under 2007

2.6 Ett rikt växt- och djurliv

Nationellt miljö kvalitetsmål: ”Den biologiska mångfalden skall bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer skall värnas. Arter skall kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor skall ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.”

(Proposition 2004/05:150)

Miljöpåverkan från prioriterade signifikanta miljöaspekter:

- ❖ Spill av petroleumprodukter
- ❖ Urlakning av explosivämnen, tungmetaller och petroleumföreningar
- ❖ Buller, nedskräpning, spridning av tungmetaller

Sektorsmål: *Försvarssektorns verksamhet skall planeras och genomföras så att ett rikt växt- och djurliv värnas.*

Sektorsmålet skall uppnås genom:

- inventering av särskilt skyddsvärt växt- och djurliv, samt skyddsvärda biotoper
- hänsyn tas till växt- och djurliv vid planering av verksamhet

3.Mål avseende prioriterade signifikanta miljöaspekter för indirekt miljöpåverkan

I miljöutredningen har försvarssektorns prioriterade signifikanta indirekta miljöaspekter identifierats. Dessa är:

Miljöaspekt	Miljöpåverkan	Berörda nationella miljö kvalitetsmål
Försäljning av varor	Varor innehållande hälso- och miljöfarliga ämnen, med hög energiförbrukning, med högt buller etc. sätts på marknaden	Många eller alla
Upphandling av varor	Varierande beroende på grad av miljöanpassning	Många eller alla
Upphandling av tjänster	Varierande beroende på grad av miljöanpassning	Många eller alla
Internationella operationer	Varierande miljöhänsyn vid deltagande i internationella operationer och övningar eller när utländsk trupp övar i Sverige	Många eller alla
Internationellt miljösamarbete	Miljökompetens utbyts med andra organisationer via försvarsmiljösamarbeten (<i>Positiv påverkan</i>)	Många eller alla

Tabellen ovan visar att den indirekta miljöpåverkan från sektorns verksamhet berör de flesta nationella miljömålen. Det är därför omöjligt att ange vilka specifika miljömål som respektive indirekt miljöaspekt påverkar.

En miljöanpassning av de aspekter som ger upphov till den indirekta miljöpåverkan är dock förutsättningsskapande för möjligheten att reducera sektorns direkta miljöpåverkan. Detta innebär att de mål som formuleras för att hantera de indirekta aspekternas miljöpåverkan i första hand påverkar de nationella miljö kvalitetsmål som mest berörs av sektorns direkta miljöpåverkan dvs:

- ❖ God bebyggd miljö
- ❖ Giftfri miljö
- ❖ Ett rikt växt- och djurliv
- ❖ Begränsad klimatpåverkan
- ❖ Frisk luft

3.1 Försäljning av varor

Miljöpåverkan från prioriterade signifikanta miljöaspekter:

- ❖ Varor innehållande hälso- och miljöfarliga ämnen, med hög energiförbrukning, med högt buller etc. sätts på marknaden

Sektorsmål: Vid försäljning av varor skall miljöhänsyn tas, så att inte miljö- och hälsofarliga varor, eller på annat sätt olämpliga varor, sätts på marknaden.

Sektorsmålet skall uppnås genom att:

- Den materiel som försvarssektorn försäljer skall ha sådana egenskaper (miljö/hälsa/säkerhet) att den kan sättas på den svenska civila marknaden, utan att riskera försvarssektorns goodwill.

3.2 Upphandling av varor och tjänster

Miljöpåverkan från prioriterade signifikanta miljöaspekter:

- ❖ Varierande beroende på grad av miljöanpassning

Sektorsmål: En förutsättning för en hållbar utveckling av försvarssektorns verksamhet är en miljöanpassad upphandling av varor och tjänster. Därför skall, vid all upphandling, utmanande miljökrav ställas på såväl leverantörer som produkter.

Sektorsmålet skall uppnås genom att:

- Gemensamma grundläggande miljökrav på leverantörer samt varor och tjänster skall utarbetas och tillämpas inom sektorn.
- Utveckla metoder för livscykelanalyser, livscykelkostnadsberäkningar inklusive utökat producentansvar
- Studera system som möjliggör miljö/omhändertagandemärkning av all materiel
- Intentionerna i Miljöbalkens hänsynsregler uppfylls.
- Kravnivåer i upphandlingar av försvarsmateriel anpassas till kommande externa krav för att undvika restriktioner vid framtida användning.
- Verktyg för miljöanpassad offentlig upphandling tillämpas, t ex EKU-verktyget.
- Miljöaspekterna vid all upphandling värderas högt och balanseras mot övriga kriterier såsom funktion, kvalitet, pris, driftskostnader.
- Upphandla miljömärkta IT-/teleprodukter samt kontorsexpenser.

3.3 Internationella operationer

Miljöpåverkan från prioriterade signifikanta miljöaspekter:

- ❖ Varierande beroende på grad av miljöanpassning

Sektorsmål: Vid deltagande i internationella operationer och övningar, eller då utländsk trupp övar i Sverige, skall miljöhänsyn tas för att minimera negativ miljöpåverkan.

Sektorsmålet skall uppnås genom att:

- Sverige aktivt arbetar för att sprida betydelsen av att miljöhänsyn tas i internationella operationer.

- Sverige minst uppfyller de internationella konventioner som reglerar miljöhänsyn vid internationella operationer.
- Svensk miljölagstiftning skall, där så är möjligt, tillämpas vid deltagande i internationella operationer.
- Krav ställs på utländsk trupp, som övar i Sverige, att efterleva FM miljöpolicy.

3.4 Internationellt miljösamarbete

Miljöpåverkan från prioriterade signifikanta miljöaspekter:

- ❖ Miljökompetens utbyts med andra organisationer via försvarsmiljösamarbeten (Positiv påverkan)

Sektorsmål: *Försvarssektorn skall aktivt driva miljösamarbete med andra länder och internationella organisationer för att stödja Sveriges internationella arbete för en hållbar utveckling.*

Sektorsmålet skall uppnås genom att:

- Försvarssektorn kommunicerar och informerar om sitt miljöarbete för att påverka och skapa goodwill gentemot utländska intressenter.
- Försvarssektorn aktivt arbetar för att utbyta erfarenheter, få tillgång till och vara med och utveckla verktyg och metoder, för att harmonisera och förbättra miljöarbetet tillsammans med internationella samarbetspartners.